

FLORENTINA MOGONEA

**TEORIA ȘI METODOLOGIA INSTRUIRII.
TEORIA ȘI METODOLOGIA EVALUĂRII**

**SINTEZE TEORETICE ȘI INSTRUMENTE
APLICATIVE PENTRU FORMAREA
PROFESORILOR**

EDITURA UNIVERSITARIA
Craiova, 2013

Referenți:

Conf.univ.dr. Ionel Viorel

Conf.univ.dr. Corneliu Novac

Copyright © 2013 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MOGONEA, FLORENTINA

**Teoria și metodologia instruirii ; Teoria și metodologia
evaluării : sinteze și instrumente aplicative pentru**

formarea profesorilor / Florentina Mogonea. - Craiova :

Universitaria, 2013

Bibliogr.

ISBN 978-606-14-0778-1

371.14

ARGUMENT

Ca realitate socială, educația, respectiv instruirea nu pot face abstracție de caracteristicile și specificul societății în care se realizează. Ca atare, atât teoria, cât și practica instruirii au cunoscut, în ultima vreme, modificări esențiale, determinate de cele sociale, respectiv de necesitatea racordării educației și instruirii la cerințele și exigențele macrosociale.

Lucrarea de față este o continuare a încercării noastre de abordare teoretică, dar și practic-aplicativă a problematicii actuale a pedagogiei, în calitatea ei de știință a educației. Prima parte a acestui demers a avut drept subiecte de analiză *Fundamentele pedagogiei* și *Teoria și metodologia curriculumului* celelalte două module, subdomenii, *Teoria și metodologia instruirii*, respectiv *Teoria și metodologia evaluării* făcând obiectul de studiu al prezentei lucrări.

Conturarea, ca subramuri distincte, atât a teoriei și metodologiei instruirii, cât și a cele referitoare la evaluare subliniază importanța pe care o au aceste activități instructiv-educative. Pe de altă parte, însă, se impune necesitatea corelării acestora, într-o abordare unitară, sintetică, întrucât procesul instructiv-educativ nu este văzut în succesiunea activităților fundamentale, ci în simultaneitatea acestora. Acesta este și motivul pentru care temele corespunzătoare celor două module sunt intercalate și nu tratate distinct.

Lucrarea este structurată pe nouă capitole, fiecare având o problemă distinctă, dar, în același timp, corelată cu problematica celorlalte capitole: aspectele generale privind problematica didacticii, ca știință pedagogică fundamentală (*capitolul 1*); analiza detaliată a procesului de învățământ, în calitate de obiect de studiu al didacticii (*capitolul 2*); normativitatea instruirii (*capitolul 3*); problematica strategiilor de instruire, acestea reprezentând acel „cum” procedural, care, de cele mai multe ori este piatra de încercare pentru fiecare profesor (*capitolul 4*); analiza, apoi, distinctă, a fiecărei componente a strategiei de instruire, respectiv metodele (*capitolul 5*), mijloacele (*capitolul 6*) și formele de organizare a activității (*capitolul 7*). În

capitolul 8, am abordat problematica evaluării școlare, ultimul capitol (*capitolul 9*) fiind destinat proiectării didactice.

Acest parcurs teoretico-aplicativ este susținut de o bibliografie generală, reprezentativă pentru temele abordate și de anexe, care reprezintă instrumente de lucru și modele de lucrări aplicative care pot fi elaborate în cadrul activităților practice.

Caracterul unitar al lucrării este asigurat și de structura, aproape algoritmică a fiecărui capitol: partea teoretică este urmată de aplicații și teme de reflecție și de recomandări bibliografice, iar la sfârșitul câtorva dintre capitole și de organizatori grafici, respectiv scheme cognitive ale principalelor concepte.

Majoritatea temelor sunt prezentate și din perspectiva unor teorii și paradigme mai recente în domeniul instruirii (așa cum este paradigma constructivistă) și nu doar din perspectiva celor clasice, tradiționale, în încercarea de a reduce decalajul care există, de cele mai multe ori, între teoria și practica instructivă.

Lucrarea se adresează, în primul rând, studenților – viitori profesori, de la toate facultățile și specializările, care urmează programul privind certificarea competențelor pentru profesia didactică, dar și profesorilor practicieni și specialiștilor din domeniul științelor educației și tuturor celor interesați de problemele pe care le ridică educația și instruirea, în prezent.

CAPITOLUL 1

DIDACTICA – ȘTIINȚĂ PEDAGOGICĂ FUNDAMENTALĂ

1. Conceptul de „didactică”. Scurt istoric

Originea conceptului de „didactică” este grecească, limbă în care întâlnim mai multe cuvinte din aceeași sferă semantică: „didaskein” (a învăța), „didaktikos” (instruire), „didasko” (învățare), „didaktike” (arta învățării). Paternitatea acestui termen îi este atribuită pedagogului ceh Jan Amos Comenius, cel care a pus și bazele științei numită *didactică*. Lucrarea prin intermediul căreia este introdus în limbajul pedagogic conceptul de *didactică*, având semnificația menționată anterior, dar și cea în care marele pedagog și-a expus propriul sistem de educație este *Didactica Magna* (lucrare apărută în secolul al XVII-lea, fiind publicată mai întâi în limba cehă, în anul 1632 și, ulterior și în limba latină – 1657). Lucrarea are un subtitlu sugestiv privind intențiile autorului, respectiv acelea de a oferi un model de realizare a educației și instruirii tinerilor: *omnes omnia docendi artificium* („arta de a-i învăța pe toți toate”), într-un mod plăcut și temeinic.

Opera lui Comenius, în care regăsim primul mare sistem de educație, poate fi considerată ca o piatră de hotar în evoluția didacticii, valoarea și influența ei fiind covârșitoare pentru vremea respectivă (secolul al XVII-lea a fost numit „secolul didacticii”), dar putând fi considerate actuale și în zilele noastre. Fiind una dintre mințile luminate ale vremii respective, Comenius a intuit importanța și rolul pe care educația îl are în formarea personalității umane, motiv pentru care a susținut necesitatea înființării de școli publice în care să se realizeze educația. Ideile pedagogice prezentate și susținute de Comenius au stat la baza fundamentării organizării învățământului pe clase și lecții, organizare care și-a dovedit eficiența în timp, motiv pentru care funcționează și astăzi.

Opera lui Comenius a fost continuată de alți pedagogi, fiecare aducând o contribuție proprie la dezvoltarea domeniului. Astfel, pedagogul elvețian *Johann Heinrich Pestalozzi* (1746-1827), fiind în egală măsură teoretician și practicant al educației este cel care a urmărit elaborarea unei teorii științifice a educației și a unei teorii a

învățământului elementar (aceasta fiind prezentată în lucrarea „Cum își învață Gertruda copiii”). Pestalozzi este unul dintre pedagogii care și-au manifestat optimismul privind puterea educației de a îmbunătăți condiția umană. Este, de asemenea, primul mare pedagog care a formulat explicit principiul explicit al învățământului și a pledat pentru utilizarea metodei intuiției (Albulescu, 2007). Grație lui, istoria practicii educative înregistrează prima încercare de îmbinare a muncii productive cu instruirea, în Școala de la Neuhoft. Ideile pedagogice susținute de Pestalozzi nu sunt în totalitatea noi, inedite, dar, grație activității practice susținute de acesta în școlile pe care le-a înființat, el le-a putut verifica valoarea pedagogică.

Un adept și un continuator al ideilor lui Pestalozzi a fost Friedrich Wilhelm Diesterweg (1790-1866). Acesta considera că pedagogia poate deveni o știință dacă face apel la un principiu cu valoare universală, acela privind conformitatea educației cu natura. Dintre principiile susținute și puse în aplicare de Diesterweg, amintim: principiul conformării cu cultura (care presupunea respectarea condițiilor de mediu, a condițiilor în care trăiește copilul, în realizarea educației), principiul respectării particularităților de vârstă și individuale ale elevilor, principiul activizării. Pedagogul aprecia ca fiind necesară îmbinarea celor două dimensiuni ale învățământului, respectiv informativă și formativă, precum și necesitatea valorificării, în practica educativă a metodelor intuiției și a metodei conversației euristice (Ionescu, Bocoș, coord., 2009). Dintre operele sale, amintim: „Îndrumător pentru formarea învățătorilor germani”; „Principiul suprem al educației”; „Învățământul conform naturii și conform culturii”.

Pedagogul rus Konstantin Dimitrivici Ușinski (1823-1870) a fost, de asemenea, preocupat de problematica învățământului elementar și de reorganizarea învățământului democratic. Dintre principiile susținute de Ușinski, putem aminti: principiul intuiției, principiul conformității educației cu natura, principiul însușirii conștiente și active a cunoștințelor. A pledat pentru caracterul național al educației, precum și pentru promovarea învățământului în limba maternă (Ionescu, Bocoș, coord., 2009). Opera sa pedagogică include „Omul ca obiect al educației”, „Călătorie pedagogică prin Elveția. Despre caracterul național al educației publice”.

Johann Friedrich Herbart este printre primii pedagogi care și-a fundamentat științific sistemul pedagogic, respectiv pe etică și psihologie, ambele bazându-se pe metafizică. Sintetizăm contribuția lui Herbart la evoluția și dezvoltarea didacticii, prin sublinierea câtorva idei importante (Ionescu, Bocoș, coord., 2009; Albușescu, 2007, Bocoș, Jucan, 2007):

- A fost primul pedagog care a elaborat o teorie a interesului, acesta fiind o verigă esențială între idee și acțiune;
- A pus la baza realizării procesului de învățământ concepția multilateralității intereselor;
- A teoretizat caracterul educativ a instruirii și învățământului;
- A promovat principiile: respectării particularităților de vârstă ale elevilor, al organizării sistematice a activității acestora, al respectării specificului obiectelor de învățământ;
- A pledat pentru valorificarea metodelor observației și analizei, a conversației, a convorbirii libere;
- Considera că instrucția are două scopuri principale: dobândirea virtuții și dezvoltarea interesului multilateral;
- A propus două modalități de organizare a procesului instructiv – educativ: *modalitatea analitică* (atunci când este valorificată intuiția, școlarul având posibilitatea de a-și expune propriile idei, acestea fiind ulterior explicate și completate cu ajutorul profesorului) și *modalitatea sintetică* (atunci când profesorul este cel care hotărăște parcursul activității elevilor, instruirea având un caracter descriptiv);
- A fundamentat teoria celor patru trepte formale ale lecției, considerate a fi invariabile în orice lecție: *claritatea* (reactualizarea cunoștințelor preliminare, necesare asimilării noilor cunoștințe), *asocierea* (expunerea noilor cunoștințe și realizarea de asociații între acestea și cele anterioare), *sistema* (cuprinderea noilor cunoștințe într-un sistem propriu și generalizarea lor) și *metoda* (realizarea de aplicații).

Grație contribuției lui Herbart, domeniul didacticii s-a îmbogățit cu o serie de idei și teorii care își dovedesc actualitatea și în zilele noastre. Mai mult, Herbart și-a adus o contribuție importantă și la conturarea și delimitarea domeniului didacticii. Dacă la Comenius didactica era considerată ca fiind echivalentă cu

pedagogia, începând cu Herbart aceasta devine o disciplină de sine stătătoare, cu un statut bine delimitat.

2. Obiectul de studiu și funcțiile didacticei

Considerat, de cele mai multe ori a fi superpozabil peste conceptul de „teorie și metodologie a instruirii”, termenului de „didactică” i se circumscrie, însă, o semnificație mult mai largă și mai complexă. Astfel, didactica are ca obiect de studiu și procesul de instruire/autoinstruire (respectiv de educare/autoeducare) realizat în cadre formale (în instituții de învățământ), și procesul de instruire/autoinstruire (respectiv de educare/autoeducare), desfășurat în cadre neformale (alte instituții de cât cele de învățământ), și instruirea (și formarea) continuă a adulților (Ionescu, 2003).

Sintetizând, putem considera didactica generală drept „teorie și practică a instruirii și autoinstruirii, în contexte formale, neformale și informale, la orice vârstă” (Ionescu, 2003, p. 20).

Didactica generală îndeplinește câteva funcții importante:

- **Funcția de cunoaștere/teoretică/epistemologică** – este strâns legată de caracterul descriptiv și explicativ al didacticii, grație căreia aceasta cercetează, dezvăluie, explică legitățile acțiunilor educaționale, măsura în care dezvoltarea personalității elevilor este în strânsă legătură cu natura influențelor educative, stabilind totodată raporturile cantitative și calitative existente între ele (Bocoș, Jucan, 2007);
- **Funcția reflexivă** – se manifestă în contextul preocupărilor didacticii de a emite judecăți de valoare în legătură cu modul de inserare a achizițiilor din psihologie, pedagogie, sociologie ș.a., a tuturor resurselor implicate în organizarea activității instructiv-educative (Bocoș, Jucan, 2007);
- **Funcția practică/utilitară/pragmatică** – derivă din caracterul prescriptiv-normativ al didacticii, ceea ce presupune oferirea permanentă de sugestii, recomandări, principii, reguli, norme de acțiune cadrelor didactice, acestea fiind în măsură să orienteze și ghideze practica pedagogică.

Cele trei funcții acționează doar în sistem, între ele stabilindu-se indisolubile și permanente relații.

3. Relațiile dintre didactică și celelalte discipline pedagogice

Pentru început, trebuie făcută distincția dintre didactica generală și *didactica școlară*, aceasta din urmă fiind ramura cea mai cunoscută și mai studiată a didacticii generale. Didactica școlară are ca obiect de studiu procesul de învățământ în ansamblul său, indiferent de ciclul școlar, ciclul curricular, tipurile de școli. Dacă ne referim la modalitatea de realizare a procesului de învățământ, în funcție de un anumit obiect de învățământ, atunci vorbim de *didactica specialității*.

Care este poziția didacticii generale, a celei școlare, a celor de specialitate în contextul sistemului științelor pedagogice, se poate observa în figura 1:

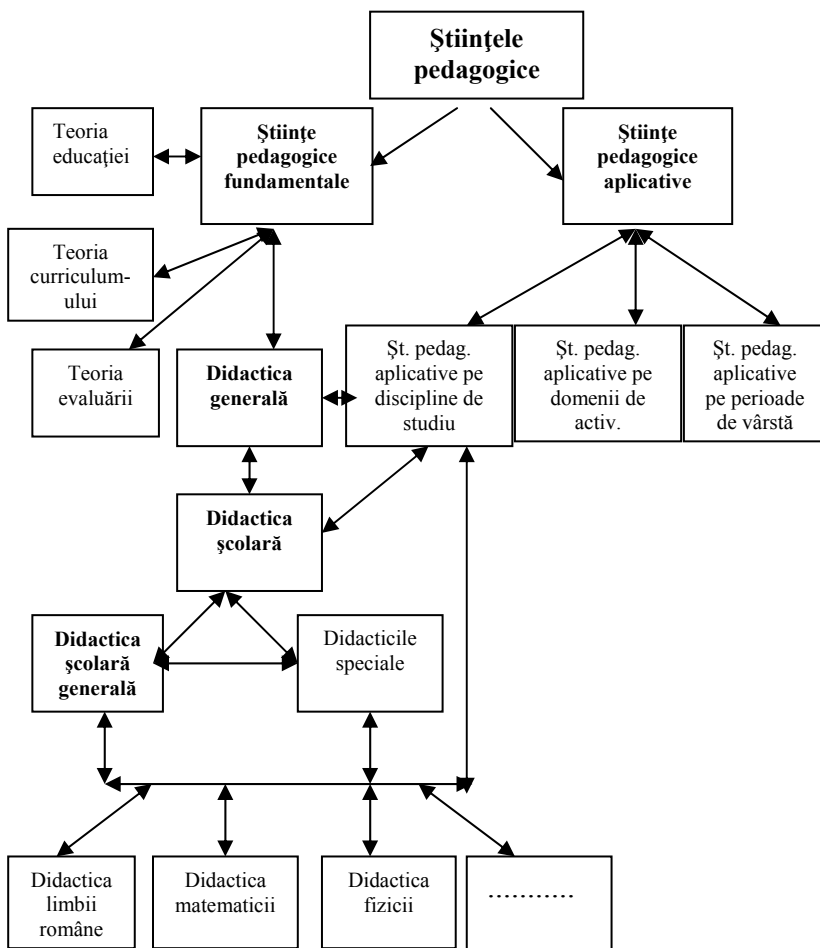

Figura nr. 1. Sistemul științelor pedagogice (după Bocoș, Jucan, 2007, p. 24)

După cum se poate observa din schema prezentată anterior, didactica este încadrată în categoria disciplinelor pedagogice fundamentale, fiind, în același timp, în strânse relații cu toate disciplinele cuprinse în sistemul disciplinelor pedagogice.